

Kulturmiljöutredning och stadsbildsanalys

Haren 9, 12, 16

2024-06-13

wsp

KULTURMILJÖUTREDNING OCH STADSBILDSANALYS, HAREN 9, 12, 16

Beställare

Södertälje kommun,
Nikara Movafaghi

Konsult

WSP Samhällsbyggnad

WSP Sverige AB
121 88 Stockholm-Globen
Besök: Arenavägen 7
Tel: +46 10 722 50 00

Org nr: 556057-4880
www.wsp.com

Uppdragsledare och handläggare

Helena Wärnhjelm,
Bebyggelseantikvarie, Certifierad sakkunnig K
helena.warnhjelm@wsp.com

Granskare

Anna-Clara Ramström
Bebyggelseantikvarie, Certifierad sakkunnig K
anna-clara.ramstrom@wsp.com

Datum

Stockholm , 2024-06-13.

Uppdragsnamn

Kulturmiljöutredning och stadsbildsanalys Haren 9, 12, 16

Uppdragsnummer

10368814

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning	4
FÖRUTSÄTTNINGAR	6
Miljöbeskrivning	8
Historik	8
Kulturhistoriska värden	10
Gällande lagstiftning	10
STADSBILDEN I GRUSÅSEN	12
Landskapsbild/topografi	14
Skala	15
Rumsliga sammanhang	16
Birkavägens gaturum	18
Bebyggelsestruktur och byggnadstyper	20
KVARTERET HAREN	22
Bebyggelsen	26
Rumsliga sammanhang (siktlinjer, grönstruktur)	28
Arkitektonisk karaktär (materialitet, färgskala)	30
REKOMMENDATIONER	32
KÄLLOR	36

INLEDNING

Bakgrund och syfte

Detaljplanearbete pågår för fastigheterna Haren 9, 12 och 16 i Södertälje. Planens syfte är att omvandla fastigheterna för att möjliggöra en förtätning av Södertäljes centrala delar. Detaljplanen följer den utbyggnadsstrategi som finns för Grusåsen där området delvis ska förtätas och Birkavägen bli mer stadsmässig. Planförslaget gick ut på samråd den 17 november 2020. Under samrådstiden framfördes synpunkter på planförslagets anpassning till den befintliga kulturmiljön. Kommunen har därför beslutat att ta fram en kulturmiljöutredning vars syfte är att ta fram utformningsprinciper för ny bebyggelse utifrån områdets värdebärande egenskaper och stadsbilden. Principerna ska fungera som grund för att utveckla det slutgiltiga bebyggelseförslaget.

Metod

Kulturmiljöutredningen specificerar vilka kulturhistoriska värden som kan identifieras inom området samt vilken historia och berättelse som området representerar. Utredningen tar stöd i Riksantikvarieämbetets Plattform för kulturhistorisk värdering och urval (2015). Plattformens syfte är att identifiera miljöns bärande berättelser och dess fysiska uttryck samt att göra en bedömning av hur fullständigt och relevant miljön är ur kulturhistorisk synvinkel.

Stadsbildanalysen har tagits fram genom inventering på plats, analys av stadskärnans historiska utveckling och utifrån arkitekteten Christian Norberg-Schultz metod för att identifiera en "Genius loci". Genom att analysera en plats lokalisering, rumsliga sammansätt-

ning och arkitektoniska uttryck har platsens identitet försökt definieras. Syftet med att ringa in platsens identitet är att den sedan kan användas och förstärkas vid tillägg av ny bebyggelse inom området.

Genius loci

I modern arkitekturteori används termen "Genius loci" för att beskriva en plats identitet. Termen myntades med den här tolkningen av arkitekten Christian Norberg-Schultz i boken *Genius loci: Phenomenology of Architecture* från 1980. En plats identitet bestäms enligt Norberg-Schultz av dess lokalisering, dess generella rumsliga sammansättning och dess kännetecknande arkitektoniska uttryck. En stark plats uppstår där alla dessa delar samspelar. Genom att identifiera dessa faktorer kan de förstås och respekteras när nya tillägg ska ske på platsen. Enligt Norberg-Schultz kan en plats ses som en levande tradition där genius loci bevaras samtidigt som nya behov uppstår och hanteras inom ramen för platsens identitet.

"To respect the genius loci does not mean to copy old models. It means to determine the identity of the place and to interpret it in ever new ways"

Christian Norberg-Schultz

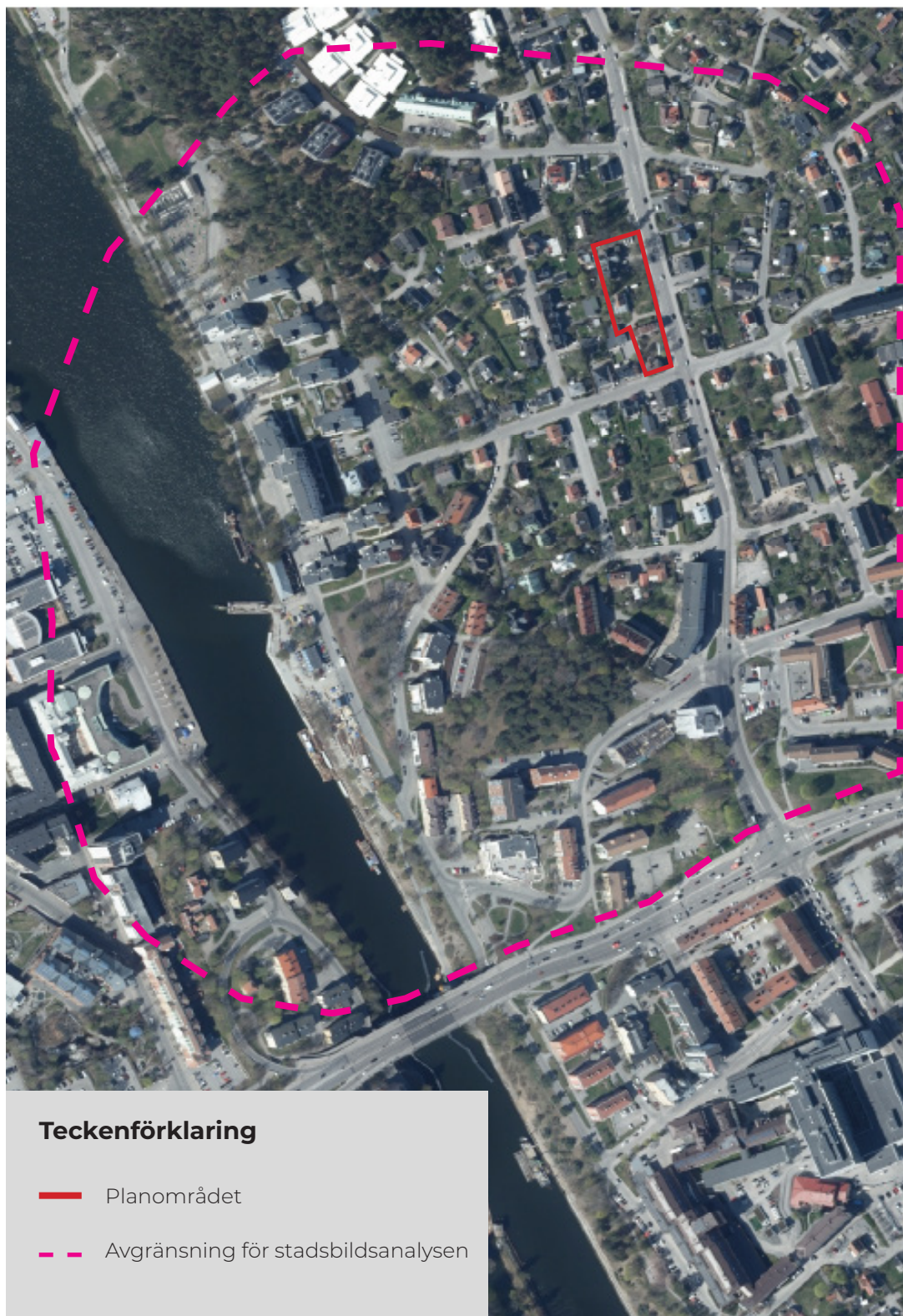
Som underlag har både litteratur och tidigare utredningar använts. Liksom äldre kartmaterial och fotografier av området. Platsbesök med inventering genomfördes av bebyggelseantikvarie Helena Wärnhjelm den 26 mars 2024.

Avgränsningar

Det har inte ingått i uppdraget att göra en ny kulturhistorisk värdering av fastigheterna Haren 9, 12 och 16 eller att analysera hur en eventuell rivning skulle påverka det kulturhistoriska värdet på platsen.

Läsanvisningar

Rapporten inleds med ett kapitel som ger en miljöbeskrivning av platsen och en översiktlig historik. Kulturhistoriskt värde, gällande lagstiftning och kommunala värden redovisas också. I det andra kapitlet ges en översyn av stadsbilden i Grusåsen. I det tredje kapitlet görs en inzoomad analys av kvarteret Haren och vilka värdebärande egenskaper och stadsbyggnadskvaliteter som finns på platsen. I det sista kapitlet ges rekommendationer kring vilka stadsbyggnadskvaliteter som bör tas tillvara för att värna områdets kulturmiljö och stadsbild.

Teckenförklaring

- Planområdet
- - - Avgränsning för stadsbilsanalysen

Förutsättningar

I detta kapitel ges en miljöbeskrivning och översiktlig historik av Grusåsen. Kulturhistoriskt värde, gällande lagstiftning och kom-

munala ställningstaganden presenteras också.

Birkavägen söderut och norrut i oktober 1967. Foto: Göran Gelotte, Torekällbergets bildsamling.

Miljöbeskrivning

Kvarteret Haren ligger i området Grusåsen beläget på den östra sidan av Södertälje kanal på den höjdrygg som sluttar ner mot kanalen. Området har fått sitt namn efter den rullstensås som området delvis ligger på. Bebyggelsen består främst av villabebyggelse i en till två våningar uppförd från 1900-1940-talet med enstaka senare tillägg. Karaktäristiskt är också ett flertal gårdshus, uthus och verkstäder. Gatumiljön domineras av grönska och öppna gaturum.

Historik

Området som idag kallas Grusåsen låg under 1800-talet i stadens utkant och i närheten etablerades fattigvårdsverk-samhet, industrier och sjukhus. Området kallades då för Brunn-säng.

I början av 1900-talet började Grusåsen bebyggas med bostäder små grupperingar. En stor inflyttning till Söder-tälje, som en följd av flera industriella etableringar, ledde till bostadsbrist vilket försökte stävjas genom uppförandet arbetarbostäder och hyreshus i stadens utkanter. Området kring Galgbacken köptes kring sekelskiftet av fastighetsbo-laget Ragnhildsborg som lät avstycka marken till ett flertal tomter. Byggnaderna på Haren på Haren 9, 12, 16 tillkom vid denna tid och finns markerade på häradsekonomiska kartan från början av 1900-talet. Närområdet expanderade sedan i omgångar från 1920-talet för att omvandlas i en större omfattning under 1950-talet.

Kring 1950-talet skedde en stor expansion med villor, flerbostadshus, stadsdelscentrum, brandstation samt ett monumentalt vattentorn uppfört 1947 och rivet år 2000. Den dåvarande stadsarkitekten i Södertälje, Fritz Voigt, upprättade stadsplanen på 1950-talet. Området fick då sitt namn Grusåsen. Närområdet har därefter främst fått mindre tillägg i form av förtätningar, med undantag närmre kanalen där flerbostadshus uppförts under senare tid.

Häradsekonomiska kartan 1906.

Kulturhistoriska värden

Kvarteret Haren har i kommunens kulturmiljöprogram pekats ut som kulturhistoriskt värdefullt. Detta då området berättar om Södertäljes expansion under första hälften av 1900-talet. Kvarteret är ett resultat av den bostadsexpan-sion i form av arbetarbostäder som uppstod i och med det sena 1800- och det tidiga 1900-talets industriella etablering i Södertälje.

Bebyggelsen är från tidigt 1900-tal och utgörs till övervä-gande delen av tvåvåningshus i en enkel träpanelarkitek-tur där fasader med liggande och stående fas- och/eller pärlspontpanel men även flera putsade byggnader förekom-mer. rnspråket är stramt och enkelt, med fönster med in-delningar i mitt- och tvärposter samt spröjsar, sadeltak med

Ekonomiska kartan 1950-tal.

utdragen takfot, ofta med synliga taksparrar, höga socklar som anpassar byggnaderna efter topografin. Värdebärande för området är den småskaliga bebyggel-sen och den lummiga trädgårdskaraktären som inramar gaturummen. Bebyggelsen har ett samhällshistoriskt och miljöskapande värde för stadsbilden och ger en historisk läs-barhet i berättelsen om Södertäljes expansion.

Haren 16

Fastigheten uppfördes 1901. På fastigheten drevs under en lång tid en verkstad för reparation av båtmotorer och gräsklippare samt en liten butik.

Haren 16 vid inventering i juni 1974.

Haren 16 vid inventering imars 2024.

Haren 12

Byggnaden på fastigheten uppfördes 1908 och har sedan den uppfördes använts som bostad.

Haren 12 vid inventering i juni 1974.

Haren 12 vid inventering imars 2024. Huvudbyggnaden har byggts ut och fasaden klätts med panel.

Haren 9

Huvudbyggnaden uppfördes kring sekelskiftet 1900 och byggdes till 1904 efter ritningar av stadsingenjör Johan Aspengren.

Haren 9 vid inventering i juni 1974.

Haren 9 vid inventering imars 2024.

Gällande lagstiftning

Plan- och bygglagen

Allmänna och enskilda intressen

2 kap. 3 §

Planläggning ska ske med hänsyn till natur- och kulturvärden, miljö- och klimataspekter och främja en ändamålsenlig struktur och en estetiskt tilltalande utformning av bebyggelse, grönområden och kommunikationsleder.

2 kap. 6 §

Vid planläggning, i ärende om bygglov och vid åtgärder avseende byggnader som inte kräver lov enligt denna lag ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till

1. stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärden på platsen och intresset av en god helhetsverkan.

Krav på byggnadsverk, byggprodukter, tomter och allmänna platser

8 kap. 13 §

En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

Första stycket ska tillämpas också på

1. Andra anläggningar som är bygglovspflichtiga enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av 16 kap. 7 §,
2. tomter i de avseenden som omfattas av skyddsbestämmelser i en detaljplan eller i områdesbestämmelser,
3. allmänna platser,
4. bebyggelseområden.

Kommunala ställningstaganden

Kulturmiljöprogram

Fastigheterna är upptagna i kommunens kulturmiljöprogram som särskilt kulturhistoriskt värdefulla.

Framtid Södertälje, Översiktsplan 2013-2030

Grusåsens principer för utveckling är en blandad bebyggelse med potential för komplettering.

Förändringar som berör områden med särskilt miljö och stadsbildsvärde och byggnader med särskilt arkitektoniskt och kulturhistoriskt värde bör utföras med varsamhet och med hänsyn till bebyggelsens särdrag.

Urval av tillämpliga riktlinjer för kulturmiljön enligt ÖP:

4.5.1 Vid nyexploateringar eller kompletteringar inom utpekade kulturmiljöer utgör "Inventering av kulturmiljöer i Södertälje kommun" ett vägledande kunskapsunderlag.

4.5. 3. Vid nyexploateringar eller kompletteringar av befintlig miljö bör hänsyn tas till kulturmiljövärden, landskapets befintliga karaktär och områdets identitet.

Gällande detaljplan

Detaljplanen är antagen 1955 och möjliggör inom kvarteret Haren för enbostadshus om en till två våningar där förgårdsmark ska lämnas mot gatan. Planen möjliggör också för mindre garage- och hantverksbyggnader.

Utbyggnadsstrategi

Södertälje kommun har i sin utbyggnadsstrategi (dnr KS 17/72) från 2019 beslutat att Birkavägen ska omvandlas till stadsgata genom exempelvis plantera träd längs gatan, minska refugitytor och körfältsbredd, göra plats för gång och cykel, och skapa en ljussättning som ger mer stadsmässiga kvaliteter. För att skapa en större stadsmässighet ska det även prövas en förtätning av villakvarter på lämpliga platser.

Motstående sida: Detaljplan 0181K-P61C, antagen 1955.

44-38861-107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923,

100

East Kensington	East Kensington
St. Michaels Church	St. Michaels Church

5k73 1223

Syntherisma

POLYMER LETTERS

100%	Realization
75%	Accruals approach
	Debit/credit approach
50%	• gross of capital gains/losses
	• net capital gains/losses and other adjustments/allocations
	• partnership and partnership
25%	• partnership
0%	• partnership and limited capital

[illegible]

☐ *Agave* *officinalis* *var. americana* *mill.*
☐ *Agave* *officinalis* *var. americana* *mill.*
☐ *Agave* *officinalis* *var. americana* *mill.*

Illegible text in a small, dense block.

[illegible]

12. *Chrysomelidae* (Chrysomelidae) (Chrysomelidae)

100 *Journal of Management Inquiry*

[Faint handwritten notes at bottom]

1840

[illegible]

4

1871

MAY 1861

10

10

L. 116

7. 11. 1941

1998

MAYNARD

2000 2001 2002 2003

5662

Stadsbilden i Grusåsen

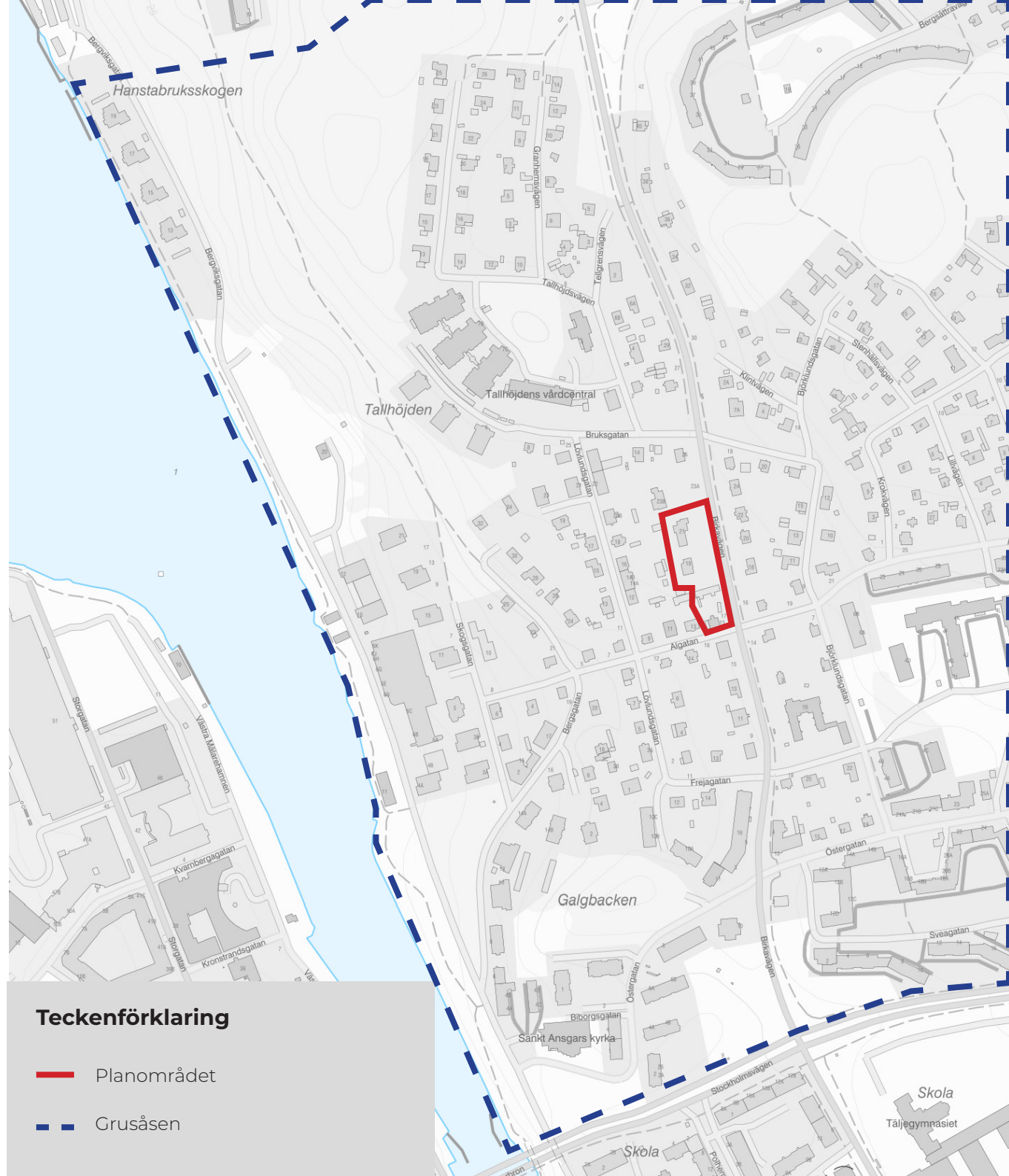
I detta kapitel ges en översyn över stadsbilden som helhet i området Grusåsen där kvarteret Haren finns. I kapitlet sammanfat-

tas vilka kvaliteter och egenskaper som finns i området idag och bör tas i beaktande vid förändringar inom området.

Stadsbyggnadskvaliteter i Grusåsen

- Den kuperade topografin
- Den branta lutningen ner mot Södertälje kanal
- En lösmaskig bebyggelsestruktur som präglas av grönska.
- En låg skala där stora delar av bebyggelsen är i 2-3 våningar
- Större volymer har placerats på ett sådant sätt att de till stor del döljs av den branta topografin.
- Grusåsen präglas av långa siktlinjer både längs höjdryggen, som exempelvis längs Birkavägen men också siktlinjer över Södertälje kanal.
- Grönskan i Grusåsen är ett bärande karaktärsdrag både i form av allmänna grönytor och villaträdgårdar och grön förgårdsmark.
- Grönska präglar Birkavägens sträckning i form av angränsande villaträdgårdar, grön förgårdsmark och träd.
- Bebyggelsen längs Birkavägen håller en skala om 2-3 våningar.
- Villabebyggelse från sekelskiftet 1900-1950-tal med trädgårdar i 1-2 1/2-våningar.
- Flerfamiljshus i 3 till 4 våningar med ljusstuckade fasader som placerats med grön förgårdsmark "enligt Hus i park"-principen.

Landskapsbild/topografi

Södertäljes stadskärna har vuxit fram längs Södertälje kanal som utgör farled mellan Mälaren och Östersjön. Kanalen är den lägsta punkten i staden. Kanalen omgärdas av branter som etappvis sluttar ner mot kanalen. Det är på dessa höjder och branter Södertälje vuxit fram. På den östra sidan av kanalen där kvarteret Haren är belägen är den branta topografin extra tydlig. Bebyggelse och gator sluttar brant ner mot kanalen.

Grusåsen sett från Mälarbron.

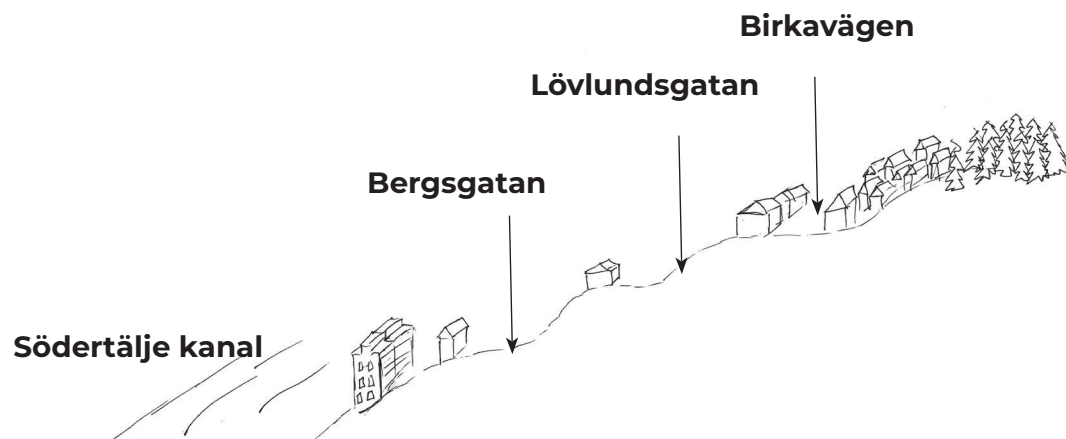

Illustration över Grusåsens kuperade topografi som sluttar brant ner mot Södertälje kanal. Illustration: Helena Wärnhjelm, WSP.

Bärande karaktärsdrag för topografin

- Kuperad topografi
- Den branta lutningen ner mot Södertälje kanal

Algatans branta lutning.

Skala

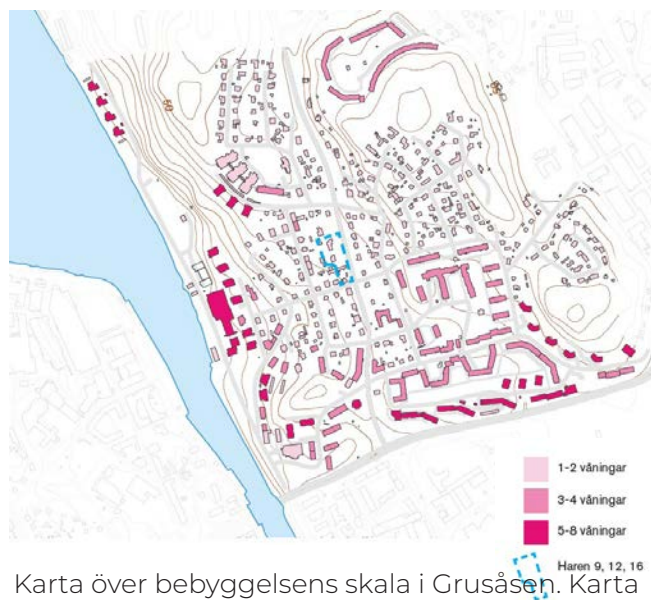
Skalan på bebyggelsen i området Grusåsen är relativt låg. De övre delarna av området är bebyggt med villor i 1-2 våningar och mindre flerbamiljshus i 2-3 våningar. Längst ner mot vattnet finns flerbostadshus i 5-7 våningar. Bebyggelsen har till stor del placerats på ett sådant sätt att byggnadernas volymer göms av lutningen. Skalan upplevs som låg och möjliggör långa siktlinjer. Den branta lutningen ner mot kanalen och åsens lutning är fortsatt läsbar och utgör en värdebärande karaktär.

Bärande karaktärsdrag för skalan

- En låg skala där stora delar av bebyggelsen är i 2-3 våningar
- Större volymer har placerats på ett sådant sätt att de till stor del döljs av den branta topografin.

Birkavägen omgärdas främst av tvåvåningsvillor.

Karta över bebyggelsens skala i Grusåsen. Karta från Nyréns rapport 2022-05-12.

Ett för området typiskt flerbamiljshus från 1950-talet.

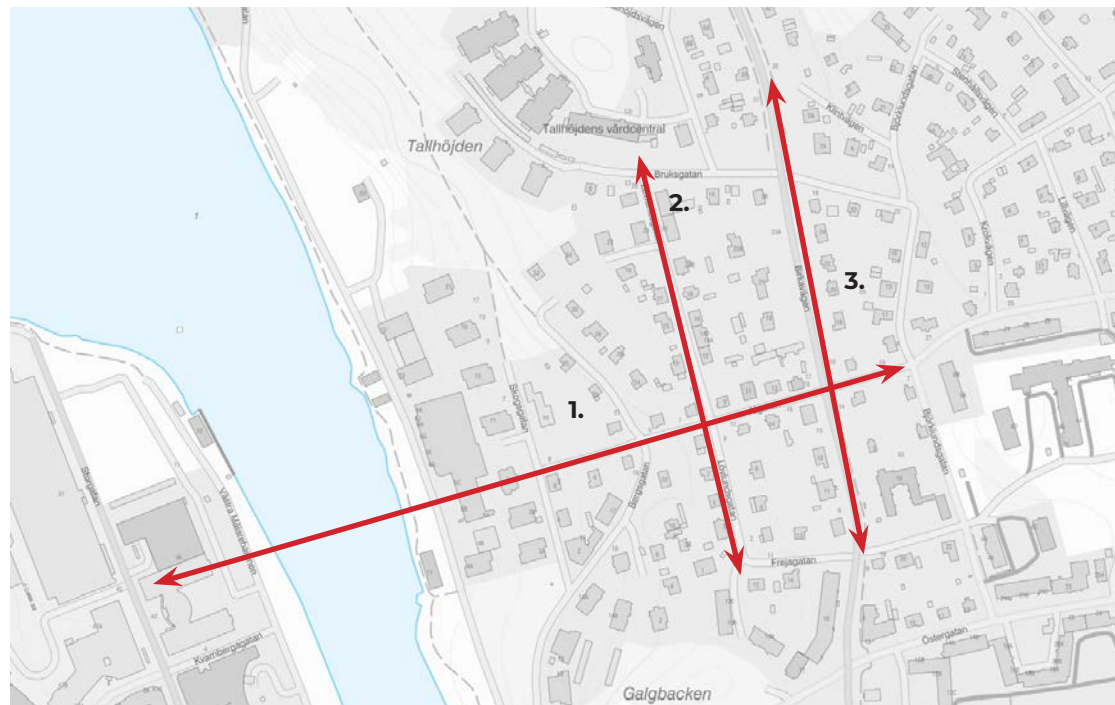

Villor längs Algatan.

Rumsliga sammanhang

Den branta topografin i området möjliggör långa siktlinjer i två ledder, längs höjdryggarna men också rakt över kanalen mot Kvarnberget och Astra Zenecas komplex. Utblickarna och de långa siktlinjerna till andra delar av staden utgör viktiga kvaliteter i området.

Ytterligare ett kännetecken är den växtlighet som präglar området i form av villaträdgårdar och gröna förgårdar vid flerfamiljshusen, men också genom gröna fickor i stadsnätet.

De tre viktigaste siktlinjerna:
1. Vy över till Kvarnberget
2. Siktlinje längs Lövlundsgatan
3. Siktlinje längs Birkavägen

1. Algatan med utsikt över Kvarnberget.

2. Siktlinje längs Lövlundsgatan.

3. Algatan med utsikt över Kvarnberget.

Bärande karaktärsdrag för rumsliga sammanhang

- Grusåsen präglas av långa siktlinjer både längs höjdryggen, som exempelvis längs Birkavägen, men också siktlinjer över Södertälje kanal.
- Grönskan i Grusåsen är ett bärande karaktärsdrag både i form av allmänna grönytor och villaträdgårdar och grön förgårdsmark.

Allmänt grönområde längs Birkavägen omgivet av tallar.

Birkavägens gaturum

Birkavägen sträcker sig längs en av höjdryggarna på Stockholmsåsen och tar sin början vid Stockholmsvägen och går som en pulsåder och genomfartsväg genom Grusåsen och vidare genom Brunsäng. Trots sin centrala funktion präglas gaturummet av bebyggelse i låg skala och grönska. Birkavägens raka sträckning och den omkringliggande bebyggelsens låga skala gör också att Birkavägen möjliggör långa siktlinjer genom hela Grusåsområdet.

Bärande karaktärsdrag för Birkavägens gaturum

- Grönska präglar Birkavägens sträckning i form av angränsande villaträdgårdar, grön förgårdsmark och träd.
- Bebyggelsen längs Birkavägen håller idag en skala där villabebyggelsen är i två våningar och mindre flerfamiljshus i tre våningar.

Birkavägen norrut med villor i funktionalistisk stil i två våningar.

Birkavägen söderut med villabebyggelse i två våningar och grönområde.

Bebyggelsestruktur och byggnadstyper

Bebyggelsestrukturen i Grusåsen består i huvudsak av villabebyggelse, men också av flerbamiljshus främst från 1900-talets mitt. Villabebyggelsen är främst uppförd under 1930-1960-talen. I Grusåsen södra och östra delar närmast Mälarbron och Stockholmsvägen dominerar flerbostadshus från början av 1900-talet. Nere vid kanalen finns sentida flerbostadshus.

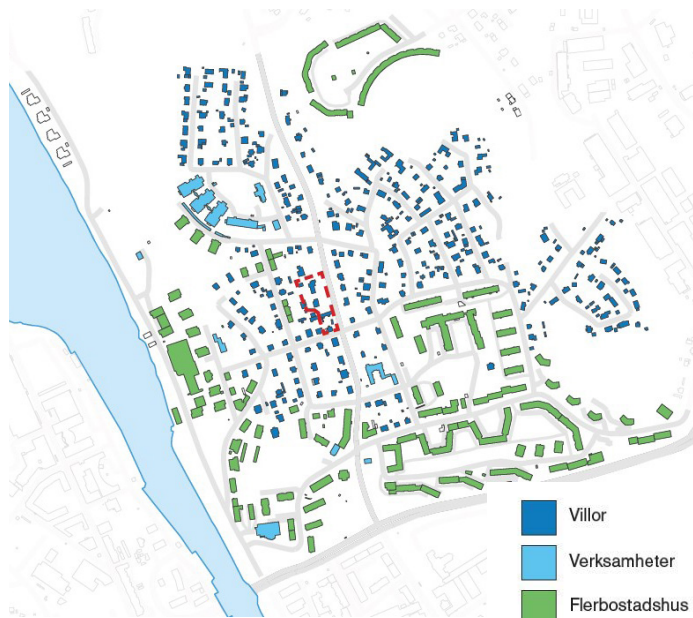
Bebyggelse från tidigt 1900-tal

Bebyggelsen är i två våningar och består av villor och mindre flerbamiljshus där villorna ligger indragna på tomterna medan flerbamiljshusen är placerade vid gatorna.

Fasaderna har en hög detaljeringsgrad med markering av våningar, markerad sockel och utskjutande takfot. Fasadmaterialen varierar mellan träpanel, puts och tegel. Taklandskapet består av främst sadeltak och mansardtak klädda med tegel eller plåt. Flera byggnader har tilläggsisolerats.

Bärande karaktärsdrag för Bebyggelsestruktur och byggnadstyper

- Villabebyggelse från sekelskiftet 1900-1950-tal med trädgårdar i 2 våningar.
- Flerfamiljshus i 3 till 4-våningar med ljus putsade fasader som placerats med grön förgårdsmark enligt "Hus i park"-principen.

Karta över bebyggelsetyper i Grusåsen.
Karta från Nyréns rapport 2022-05-12.

Sekelskiftesvilla med träpanel längs Birkavägen.

Flerfamiljshus i två våningar från 1906 längs Lövlundsgatan.

Villabebyggelse 1930-1950-tal

Villor i två våningar med flacka sadeltak alternativt pyramidtak. Villorna är längs Birkavägen placerade indragna på tomten med grön förgårdsmark mot vägen.

Fasaderna är huvudsakligen putsade i ljusa kulörer och är i övrigt avskalade med undantag för arkitektoniska accenter så som markerade entréer, takfötter, fönsteromfattningar eller burspråk. Fönstren har två lufter.

Funktionalistisk villa i två våningar.

Flerfamiljshus 1950-tal

Flerfamiljshus i 3-4 våningar med sadeltak med putsade fasader i ljusa kulörer. Arkitektoniska accenter så som markerade entréer, takfötter och fönsteromfattningar. Fönster med både en och två lufter.

Flerfamiljshus i tre våningar från 1950-talet med putsad fasad.

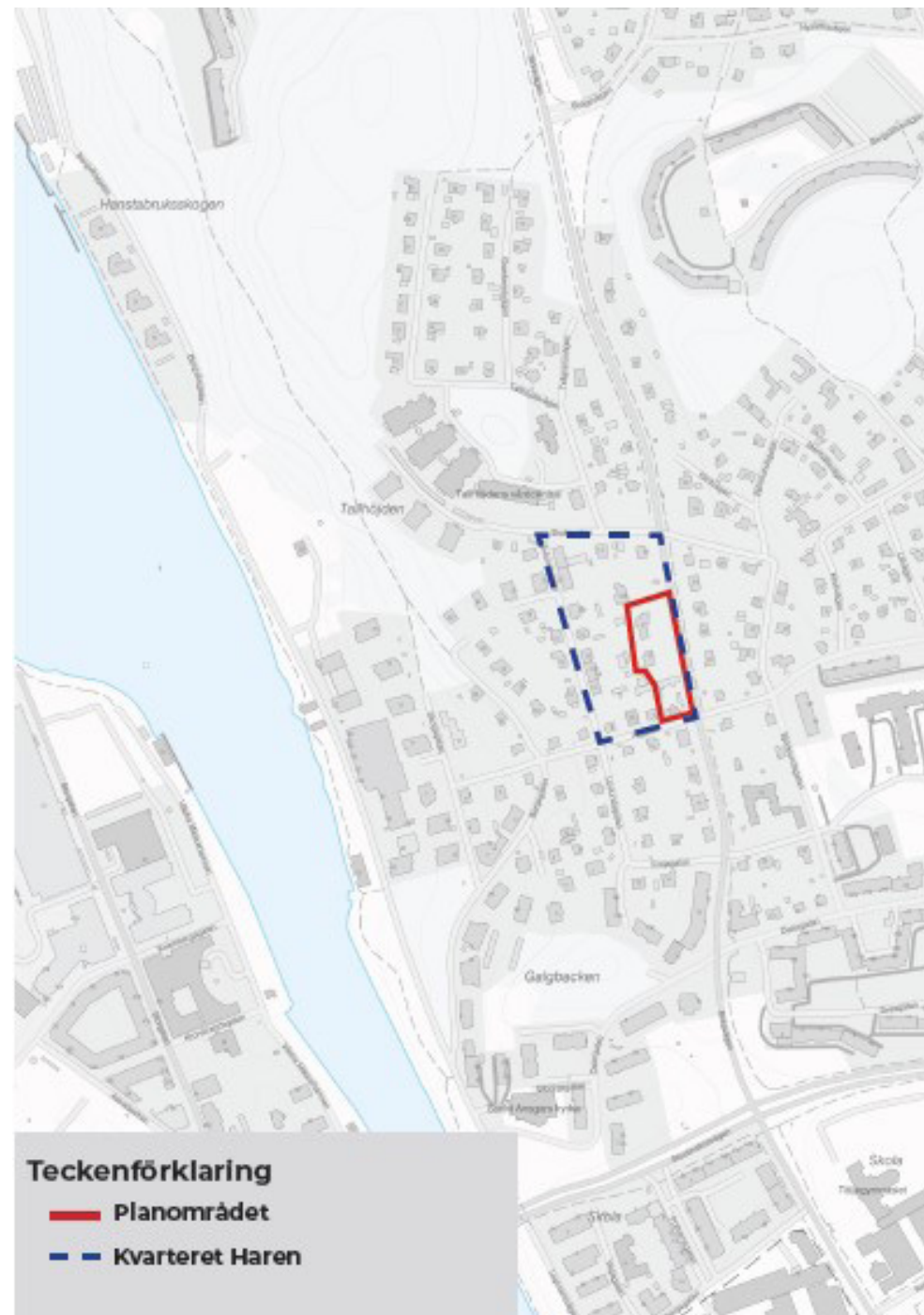
Kvarteret Haren

I detta kapitel ges en beskrivning av kvarteret Haren. Fokus ligger på vad som utgör de värdeskapande strukturerna och vilka stadsbyggnadskvaliteter som finns i kvarteret.

Stadsbyggnadskvaliteter i och runt kvarteret Haren

- Bebyggelsen håller en låg skala om 2-3 våningar vilket i kombination med den kuperade topografin som sluttar ner mot kanalen möjliggör långa siktlinjer och en god överblick över bebyggelsen.
- Villabebyggelsen ger en gles stadsväv som möjliggör siktlinjer och blickfång mellan bebyggelsen och in i kvarteren.
- Bebyggelsestrukturen består utöver huvudbyggnaden på varje esnkild fastighet av mindre förråds- och verkstadsbyggnader på varje tomt.
- Kvarteret Haren och sträckningen längs Birkavägen karaktäriseras av mycket grönska. Bebyggelsen längs Birkavägen är placerad längre in på fastigheterna vilket skapar grön förgårdsmark. Bebyggelsen omgärdas av trädgårdar med gräsmattor, uppväxta träd, buskar och fruktträd. Norr om Haren 9 finns också ett grönområde som skapar ett grönt rum längs Birkavägen.
- Fasaderna i kvarteret karaktäriseras av panelfasader i trä med hög detaljeringsgrad samt slätputsade fasader.
- Fasadkulörerna är ljusa och klara så som gult, grönt och olika nyanser av vitt.
- Fönstersättningen är regelbunden och symmetrisk.
- De mindre flerfamiljshusen inom kvarteret har tydliga fasadindelningar med markerade sockelvåningar.

Kvarteret Haren

Vy över kvarteret Haren. Bild från Google earth.

Lövlundsgatan

Allmän grönyta

Algatan

Birkavägen

Bebyggelsen

Volym och skala

Kvarteret Haren och angränsande bebyggelse längs Birkavägen har en för området typisk lågmäld skala. Villabebyggelsen är i 2-2 1/2-våning och de mindre flerfamiljshusen är 3 våningar.

Volymerna följer en skala typisk för villakvarter där bebyggelsestrukturen är luftig och fastigheterna även inrymmer bodar och uthus, samt trädgårdar med uppväxta träd.

Villabebyggelse om 2 våningar tillsammans med flerfamiljshus om 3 våningar längs Lövlundsgatan.

Bebyggelsetyper

Kvarteret Haren består till största del av enfamiljshus, med undantag för två flerbostadshus. Ett kännetecknande inslag för bebyggelsestrukturen är en stor omfattning av uthus och förråd på de olika fastigheterna.

Villor längs Algatan.

Rumsliga sammanhang

Siktlinjer

Siktlinjerna i kvarteret domineras av Birkavägens raka sträckning som möjliggör långa siktlinjer genom hela Grusåsen. Den kuperade topografin möjliggör också en lång siktlinje från Algatan över kanalen mot Kvarnberget.

Bebyggelsens placering och de många grönytorna möjliggör för ett flertal mindre siktlinjer in i kvarteret och över till angränsande fastigheter. Den väldigt lösmaskiga bebyggelseväven är karaktäristisk för området.

Siktlinjer mellan fastigheterna.

Grönyta

Kvarteret Haren utgörs av en stor del grönyta i form av gräsmattor, fruktträd, häckar och uppväxta björkar och tallar. I anslutning till Haren 9 finns även en grön allmänning som utgör ett viktigt inslag i grönskan längs Birkavägen. Längs Birkavägen har byggnaderna placerats med grön förgårdsmark mot vägen vilket gör att vägen omsluts av grönska.

Fruktträd och buskar i en trädgård längs Lövlundsgatan.

Grönskan dominerar i kvarteret genom gräsmattor och ett flertal uppväxta träd. Bild från Google earth.

Arkitektonisk karaktär

Material

Fasadmaterialen som dominerar är träpanel och putsade fasader i olika släthetsgrad. Panelfasader dominerar på byggnaderna från tidigt 1900-tal medan bebyggelsen från 1930-1950-tal främst är putsad. Fasadmaterialen vittnar de olika tidslagen på platsen.

Fasader och fönstersättning

Formspråket är stramt och enkelt, med fönster med indelningar i mitt- och tvärposter samt spröjsar, sadeltak med utdragen takfot, ofta med synliga taksparrar, höga socklar som anpassar byggnaderna efter topografin.

Fönstersättningen är regelbunden och symmetrisk oavsett tidsperiod som bebyggelsen är uppförd under.

Färgskala

Färgskalan i kvarteret är ljus med gula, ljus blåa och vita kulörer på träfasader medan de putsade fasaderna på villa-bebyggelsen är främst vit eller ljust gul. Flerfamiljshusen är i vissa fall avfärgade i klara och ljusa nyanser av grönt och orange. Oavsett byggnadernas tillkomst år är den ljusa och klara färgskalan dominerande.

Rekommen- dationer

Birkavägen och delar av Grusåsen står inför en omvandling där förtätning kommer ske i bebyggelsen och Birkavägen bli mer stadsmässig. Utifrån dessa förutsättningar och mot bakgrund av den kulturmiljöanalys som

gjorts i tidigare kapitel ges här rekommendationer, ur ett kulturmiljöperspektiv, för hur de befintliga värdebärande stadsbyggnadskvaliteterna kan tas tillvara i den pågående eplanprocessen inom kvarteret Haren.

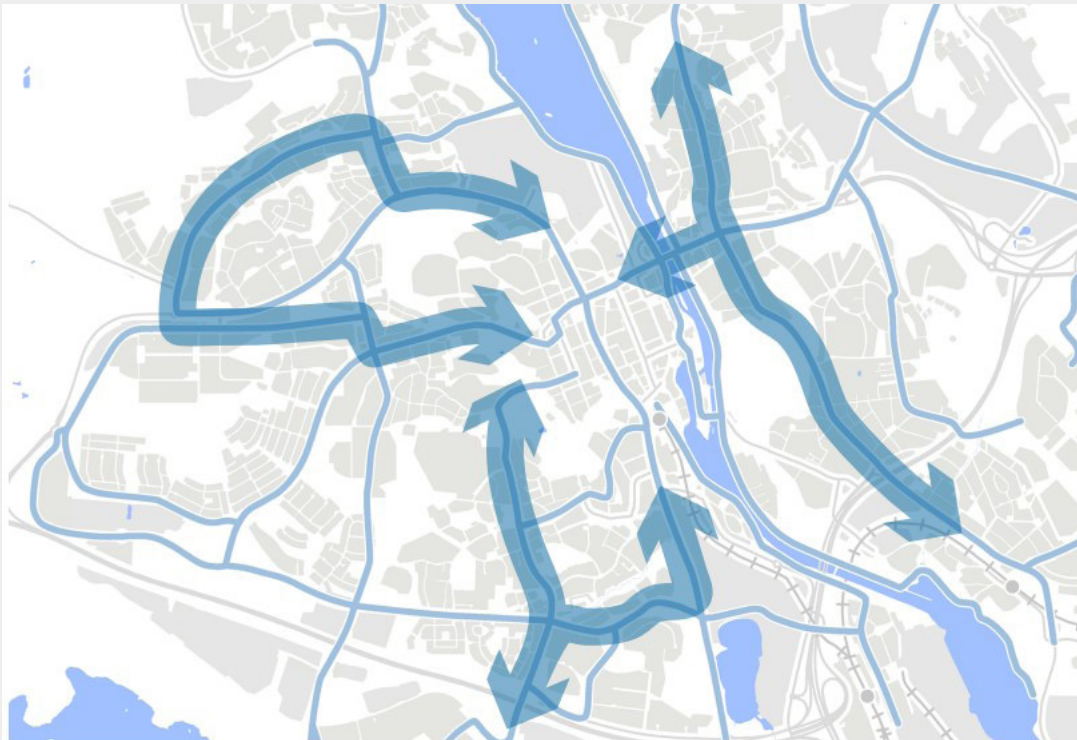

Kommande omvandling av Birkavägen

Södertälje kommun har tagit fram en utbyggnadsstrategi (2019) vars syfte är att ge vägledning för var och hur Södertälje ska förtätas. I utbyggnadsstrategin har Birkavägen identifierats som en trafikbarriär och ett stråk som kan utvecklas för att på ett tydligare sätt koppla ihop stadens olika delar. Gatan ska därför omvandlas för att bli mer stadsmässig och rymma fler funktioner, det kan handla om att plantera träd längs gatorna, minska körfältsbredd och

göra mer plats för gång och cykelväg. Utöver Birkavägens omgestaltning ska även möjligheten att förtäta Birkavägen undersökas.

Planprocessen för kvarteret Haren är en del av denna utveckling. Planförslaget syftar till att möjliggöra förtätning genom nybyggnad av bostäder med verksamheter i bottenplan.

Stadsutvecklingsstråk i Södertälje

Stor förtätningspotential finns längs Ångsgatan/Strängnäsvägen, Holmfastvägen/Klockarvägen, Tvetavägen/Västergatan och Genetalen/Nyköpingsvägen. Även längs Eriks Dahlbergs väg/Birkavägen föreslås förtätning prioriteras men i mindre skala.

Karta från Södertäljes utbyggnadsstrategi.

REKOMMENDATIONER FÖR TILLKOMMANDE BEBYGGELSE

Volym och skala

Bebyggelsen har idag en lågmäld skala som bidrar till att skapa de långa siktlinjer och utblickar som är värdebärande för kvarteret och Grusåsen.

Ny bebyggelse bör därför:

- **hålla en skala om ca 3 våningar** för att säkerställa att bebyggelsen förhåller sig till de visuella proportionerna längs Birkavägen.
- **Delas upp i flera volymer** över de idag tre fastigheterna för att skapa det lösmaskiga stadsnät som är värdebärande för området. Flera uppbrutna volymer skapar en känsla av luftighet och möjliggör grönska inom fastigheten vilket också är av stor vikt för upplevelsen av stadsrummet.

Uppbrutna volymer längs Birkavägen.

Volymer inom kvarteret Haren.

Rumsliga sammanhang

Bebyggelsen i kvarteret Haren och i Grusåse karaktäriseras av dess luftighet och grönska.

Ny bebyggelse bör därför:

- **Brytas upp i flera volymer.** Genom att placera flera uppbrutna byggnadskroppar skapas genom-siktlighet i kvarteret och tillkommande volymer upplevs inte som lika främmande i den befintliga strukturen.
- Övrig mark på fastigheterna framförallt mot Lövlundsgatan och mellan tillkommande byggnadsvolymer är mycket känsliga och måste i största möjliga mån **gestaltas med grönska** i form av gräsmattor, buskar och träd för att ansluta till den värdebärande grönstrukturen. Befintliga träd bör bevaras.
- **Placeras något indraget från korsningen Birkavägen-Algatan** likt befintlig bebyggelse för att skapa god överblickbarhet och understödjer de värdebärande siktlinjerna längs Algatan och Birkavägen.
- **Komplementbebyggelse om 1 våning** kan med fördel uppföras inom fastigheterna för att ansluta till bebyggelsestrukturen med mindre bodar och verkstäder på fastigheterna.
- Grönområdet norr om planområdet bör bevaras. **Grönområdet har möjlighet att utvecklas till park.**

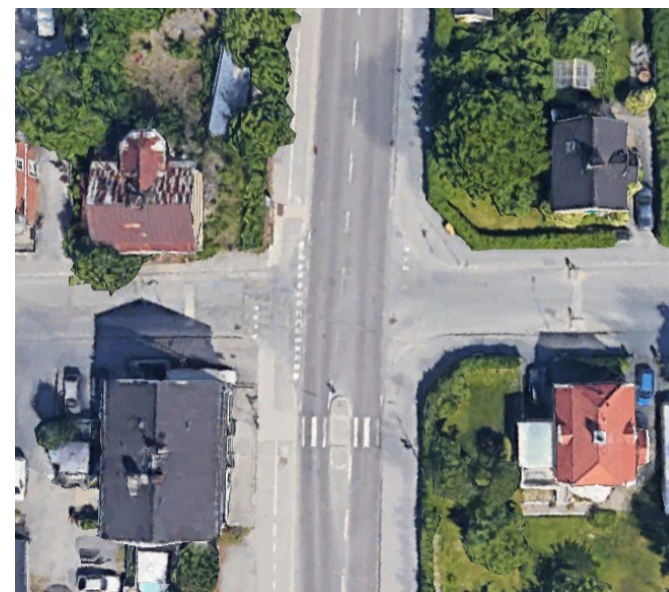
Grönska längs Birkavägen.

Grönområdet norr om Haren 9.

Släppen mellan byggnadsvolymer som möjliggör långa siktlinjer.

Vid korsningen Algatan-Birkavägen ligger byggnaderna indragna från gatan.

Arkitektonisk karaktär

Bebyggelsen karaktäriseras av fasader med träpanel eller puts och ljusa kulörer. I området finns bebyggelse med olika typer av arkitektonisk karaktär från olika delar av 1900-talet. Den röda tråden är att all bebyggelse tydligt speglar sin tids arkitektoniska ideal.

Ny bebyggelse bör därför:

- Ha en samtida utformning men ansluta till befintlig bebyggelse vad gäller materialval, skala, fasadgestaltning och kulörer.
- Målade träfasader eller putsfasader som avfärgats i en ljus kulör. Trärena fasader bör undvikas.
- Ljusa kulörer i varma brytningar gult, vitt, grönt och orange bör eftersträvas.
- Takmaterial som tegel och plåt smälter bra in i det befintliga taklandskapet.
- Sadeltak är att föredra, och kan utformas med takkupor eller frontoner för att skapa variation i taklandskapet.
- Generös fönstersättning med fönster som bidrar till ett levande gaturum längs Birkavägen.
- Fasadgestaltningar där sockelvåning, våningsplan och takvåningar får en tydlig gestaltning och variation i fasaden.

Flerfamiljshus i tre våningar med sadeltak och en uttrycksfull fasadgestaltning på Lovlundsgatan.

Träfasad med hög detaljeringsgrad typisk för sekelskiftet 1900.

Flerfamiljshus längs Birkavägen i tre våningar med vindsvåning där de olika våningarna markerats i fasaden.

Funktionalistisk centrumbyggnad bredvid sekelskiftesvilla på Birkavägen, båda med sina egna arkitektoniska uttryck men samstämmighet i volym och kulör.

REKOMMENDATIONER VID OMVANDLING AV BIRKAVÄGEN

Birkavägens gestaltning

Birkavägen utgör ett viktigt stråk i Grusåsen. Följande värdebärande egenskaper är därför viktiga att förhålla sig till för att behålla befintliga kvaliteter vid en omvandling:

- **Ny bebyggelse bör placeras så att den orienterar sig mot Birkavägen samt med grön förgårdsmark.** Birkavägens gaturum kännetecknas för sin grönska. Genom grön förgårdsmark kan upplevelsen av grön villastad delvis bestå.
- **Träd kan med fördel planteras längs Birkavägen** för att bygga vidare på den grönstruktur som finns i området.
- Vid anläggandet av eventuell gc-väg/smälare körbana bör det undersökas om det är möjligt att göra detta genom att **inkorporera mer grönska i** form av exempelvis plantering av träd. Se exempelvis Erik Dahlbergsväg för referens.

Birkavägen söderut.

KÄLLOR

Kartmaterial

Topografiska kartan för Södertälje kommun, Södertäljes webbkarta

Ortofoto, Lantmäteriet.

Södertälje kommun har sedan 1 januari 2013 ett tecknat avtal för Geodatasamverkan med Lantmäteriet.

Övriga källor

Boëthius, Agneta. Inventering av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Södertälje tätort 1974.

Nilsson, Tomas, Solsidan: utflykter i tid och rum i Grusåsen, Brunnäng, Viksberg och Högantorp, Tomas Nilsson, Södertälje, 1999

Norberg-Schulz, Christian, Genius loci: towards a phenomenology of architecture, Rizzoli, New York, 1980

Norberg-Schulz, Christian, 'Om platskvalitet.', Arkitektur., 1992:2, s. 34-37, 1992

Södertälje stadskärna kulturhistorisk analys och värdering 2006:11, Stockholms läns museum, 2006

Torekällbergets museums bildarkiv.

Kontakt

Helena Wärnhjelm, bebyggelseantikvarie
helena.warnhjelm@wsp.com
T 010-722 87 13

Kulturmiljögruppen
WSP Sverige AB
Arenavägen 7
121 88 Stockholm-Globen
T 010-722 50 00

WSP är ett av världens ledande analys- och teknikkonsultföretag. Kulturmiljökompetensen på WSP är bred, våra cirka 15 medarbetare finns över hela landet och har starka kompetenser som byggnadsantikvarier, arkitekturhistoriker, konstvetare, kulturgeografer, arkeologer och samhällsplanerare. Tillsammans ser vi till att WSP kan försörja myndigheter, allmänheten, företag, exploatörer och privatpersoner med tydliga underlag och utredningar, efter de senaste rönen inom kulturmiljöfältet.

www.wsp.com

